

ATATÜRK'ÜN DEHASININ MANTIK YÖNÜ YENİ BİR TÜRK DEVLETİ KURMA KARARININ DAYANDIĞI MANTIK

DURSUN MURAT ÇÜÇEN*

Yüce Türk ulusunun Eşsiz Ulu önderi
Tüm düşmanları yenip, cumhuriyeti kurdu
Hem savaş hem barışın hem de sözünün eri
Her türlü gerilikten temizledi bu yurdu.

Düşman devletler, Birinci Dünya Savaşında yenik düşen Osmanlı Devletini ortadan kaldırmaya ve ülkesini paylaşmaya karar vermişlerdi. Bu durum karşısında kurtuluş yolları aranmaya başlanmış, üç türlü karar ortaya atılmıştı:

Birincisi, İngiltere'nin koruyuculuğunu istemek;

İkincisi, Amerika'nın güdümünü istemek;

Üçüncüsü ise bölgesel kurtuluş yollarına başvurmaktı. ¹

Kurtuluşla ilgili bu kararların hiçbirini, dayandıkları gerekçe ve mantıkların çürük ve temelsiz olmasından dolayı yerinde bulmayan Atatürk, yeni bir karara varır. "O da ulusal egemenliğe dayalı bağılsız (kayıtsız) koşulsuz (şartsız), bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak." ²

Atatürk'ün daha İstanbul'dan ayrılmadan önce düşündüğü, Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığı karar, işte bu karar olmuştur. ³

"Bu kararın dayandığı en sağlam düşünüş ve mantık şuydu:" ⁴

"I) Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. II) Bu esas ancak istiklâl-i tamme malikiyetle temin olunabilir.

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü.

¹ Gazi M. Kemal Atatürk, *Söylev*, basıma hazırlayan: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, 9. baskı, İstanbul 1981, s. 41-43.

² *Aynı yapıt*, s. 44.

³ *Aynı yapıt*, s. 44.

⁴ *Aynı yapıt*, s. 44.

III) Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun istiklâlden mahrum bir millet beşeriyet-i mütemeddine muvacehesinde uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye kesb-i liyâkat edemez.

IV) Ecnebi bir devletin himaye ve sahabetini kabul etmek insanlık evsafından mahrumiyeti, acz ü meskeneti itiraftan başka bir şey değildir.

V) Filhakika bu derekeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir ecnebi efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez.

VI) Halbuki Türkün haysiyet ve izzetinefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. VII) Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evlâdır.

VIII) Binaenaleyh, ya istiklâl ya ölüm.”⁵

İlkin bu parçayı Türkçeleştirelim:

I) Ana ilke, Türk ulusunun onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşamasıdır. II) Bu ana ilke, ancak tam bağımsızlıkla sağlanabilir. III) Ne denli zengin ve gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, yarar insanlık önünde uşaklıktan öte bir gözle görülmeye lâyık olamaz.

IV) Yabancı bir devletin güdümüne girmeyi kabul etmek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü, uyuşukluğu itiraftan başka bir şey değildir. V) Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetici getirmelerine asla ihtimal verilemez.

VI) Oysa Türkün onuru ve yeteneği çok yüksek ve büyüktür. VII) Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir.

VIII) Öyleyse, ya bağımsızlık ya ölüm!⁶

Şimdi Türkçeleştirdiğimiz parçayı inceleyelim:

Görüldüğü gibi, bu parça sekiz tümceden oluşmuştur. Tümceler arasında bir bağ vardır. Sonuncu tümce önceki tümcelere ‘öyleyse’ deyimi ile bağlıdır. Bu da tümcelerin bir dizge oluşturduğunu ve bu dizgenin bir çıkarım olduğunu göstermektedir. (I)-(VII) tümceleri çıkarımın öncülleri, (VIII) tümcesi ise çıkarımın sonucudur.

Biz çalışmamızda işte bu çıkarımın geçerliliğini kanıtlayacak, böylece, yeni bir Türk devleti kurma kararının dayandığı mantığın sağlamlılığını göstermiş olacağız. Sonra da çıkarımın bir değerlendirmesini yapacağız.

⁵ Kemal Atatürk, *Nutuk*, cilt 1, İstanbul 1960, s. 13.

⁶ Bu Türkçeleştirme, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nca yapılan Türkçeleştirme göz önünde tutularak yapılmış, dahası bazı tümceler olduğu gibi alınmıştır.

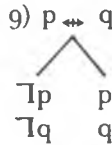
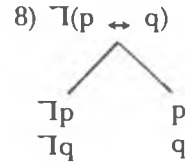
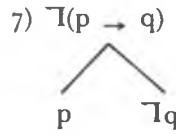
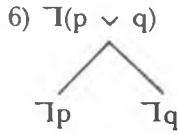
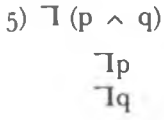
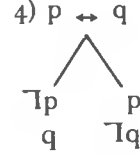
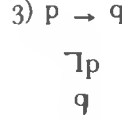
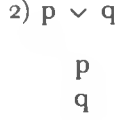
Kuşkusuz kanıtlama bir yöntemi gerektirir. Bu gerekime uyarak biz ilkin bir kanıtlama yöntemi vereceğiz.

Kanıtlama Yöntemi

Biz kanıtlama yöntemi olarak kendi buluşumuz olan indirgeyici çizelgeyi kullanacağız.

İndirgeyici çizelge, bileşik önermelerin doğruluğunu bileşenlerinin doğruluğuna, genel önermelerin doğruluğunu özellemelerinin doğruluğuna, ödevsel önermelerin doğruluğunu da bileşenlerinin ödevsel önermelerinin doğruluğuna indirgeyen bir çizelgedir. Bu çizelge indirgeme kurallarına göre kurulur. İndirgeme kuralları, bileşik önermelere ilişkin indirgeme kuralları, genel önermelere ilişkin indirgeme kuralları ve ödevsel önermelere ilişkin indirgeme kuralları olmak üzere üç öbeğe ayrılabilir. Biz bunlardan önce bileşik önermelere ilişkin indirgeme kurallarını, sonra genel önermelere ilişkin indirgeme kurallarını, daha sonra da ödevsel önermelere ilişkin indirgeme kurallarını vereceğiz.

I. Bileşik Önermelere İlişkin İndirgeme Kuralları

Şimdi bu kuralları açıklayalım:

Çizelgelerde geçen 'p' ve 'q' harfleri dilin yalın tümcelerini göstermektedir. Örneğin 'p' harfi ile 'Ankara Türkiye'nin başkentidir' tümcesi,

'q' harfi ile de 'Ankara Türkiye'nin en büyük kentidir' tümcesi gösterilebilir. Hiç kuşkusuz bu tümcelerin bir özelliği vardır. Belli bir doğruluk değeri taşırlar. Bilindiği gibi 'Ankara Türkiye'nin başkentidir' tümcesi doğru, 'Ankara Türkiye'nin en büyük kentidir' tümcesi ise yanlış değerini taşır.

Mantıkta "doğru" ve "yanlış" değerlerine doğruluk değerleri, bu değerlerden birini taşıyan tümcelere önerme, 'p' ve 'q' harflerine de önerme simgeleri denir. Bu harflerin yanı sıra 'r', 's', 't' harfleri de önerme simgeleri olarak kullanılır.

Bu kısa açıklamadan sonra, artık kuralları sırası ile ele alabiliriz.

(1) çizelgesinde geçen ' \wedge ' simgesi 've' sözcüğü karşılığıdır. Mantıkta 've' sözcüğüne tümel evetleme eklemi, bu sözcük aracılığı ile kurulmuş olan önermeye de tümel evetleme önermesi denir. Örneğin,

Atatürk büyük bir asker ve eşsiz bir devlet adamıdır

önermesi, bir tümel evetleme önermesidir. İki bileşenden kurulmuş olan bu tümel evetleme önermesinin her iki bileşeni doğru olduğundan kendisi de doğrudur.

Görüldüğü gibi, çizelge $p \wedge q$ önermesinin doğruluğunu p ve q önermelerinin doğruluğuna indirgemıştır. Çatal bunu belirtmektedir. Bu bileşenlerden her ikisi doğru olduğunda tümel evetleme önermesi de doğru olur.

(1) çizelgesi tümel evetlemenin indirgeme kuralıdır.

(2) çizelgesinde geçen ' \vee ' simgesi 'veya' sözcüğü karşılığı olarak kullanılmıştır. Mantıkta 'veya' sözcüğüne tikel evetleme eklemi, bununla kurulmuş olan önermeye de tikel evetleme önermesi denir. Örneğin,

Bağımsızlık savaşı ezilen ulusları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir.

önermesi bir tikel evetleme önermesidir. Bu tikel evetleme önermesinin bileşenlerinden en az biri doğru olduğundan kendisi de doğrudur.

Görüldüğü gibi, çizelge $p \vee q$ önermesinin doğruluğunu p veya q önermelerinin doğruluğuna indirgemıştır. Bileşenlerin alt alta yazılması bunu belirtmektedir. Bu bileşenlerden en az biri doğru olduğunda tikel evetleme önermesi de doğru olur.

(2) çizelgesi tikel evetlemenin indirgeme kuralıdır.

(3) çizelgesinde geçen 'T' simgesi 'değil' sözcüğü karşılığıdır. Mantıkta 'değil' sözcüğüne değilleme eklemi, bununla kurulmuş olan önermeye de değilleme önermesi denir. Örneğin,

Ankara Türkiye'nin en büyük kenti değildir
önermesi bir değilleme önermesidir. Bunun bileşeni olan

Ankara Türkiye'nin en büyük kentidir
önermesi yanlış olduğundan kendisi doğrudur.

Bu çizelgede geçen ' \rightarrow ' simgesi de 'ise' sözcüğü karşılığıdır. Mantıkta 'ise' sözcüğüne koşul eklemi, bunun aracılığı ile kurulmuş olan önermeye de koşul önermesi ya da kısaca koşullu denir. Örneğin,

Türk ulusu bağımsız olursa saygın bir ulus olarak yaşar
önermesi bir koşul önermesidir.

Türk ulusu bağımsız olur
önermesine koşul önermesinin ön bileşeni,

Saygın bir ulus olarak yaşar
önermesine de art bileşeni denir.

Görüldüğü gibi, çizelge koşul önermesinin doğruluğunu ön bileşeninin değillesmesi olan \rightarrow önermesinin doğruluğuna veya art bileşen olan \leftarrow önermesinin doğruluğuna indirgemıştır. Bunlardan en az biri doğru olduğunda koşul önermesi de doğru olur.

(3) çizelgesi koşullunun indirgeme kuralıdır.

(4) çizelgesinde geçen ' \leftrightarrow ' simgesi 'ancak ve ancak ... ise' deyimini karşılığı olarak kullanılmıştır. Mantıkta 'ancak ve ancak ... ise' deyimine karşılıklı koşul eklemi, bu deyim aracılığı ile kurulmuş olan önermeye de karşılıklı koşul önermesi ya da kısaca karşılıklı koşullu denir. Örneğin,

Türk ulusu ancak ve ancak bağımsızlığa ilgisiz kalırsa aşağılık duruma düşer.
önermesi bir karşılıklı koşul önermesidir.

Görüldüğü gibi, çizelge karşılıklı koşullunun doğruluğunu çatalın her iki yanındaki önermelerin doğruluğuna indirgemıştır. Çatalın sol yanında-

ki önermelerden en az biri, sağ yanındaki önermelerden de en az biri doğru olduğunda karşılıklı koşul önermesi de doğru olur.

(4) çizelgesi karşılıklı koşullunun indirgeme kuralıdır.

(5) çizelgesinin başlangıç önermesine tümel evetlemenin değillemesi denir.

Görüldüğü gibi, çizelge, tümel evetlemenin değillemesinin doğruluğunu $\neg p$ veya $\neg q$ önermelerinin doğruluğuna indirgemiştir. Değillenmiş bu önermelerden en az biri doğru olduğunda tümel evetlemenin değillemesi de doğru olur.

(5) çizelgesi tümel evetlemenin değillemesinin indirgeme kuralıdır.

(6) çizelgesinin başlangıç önermesine tikel evetlemenin değillmesi denir.

Görüldüğü gibi çizelge, $\neg(p \vee q)$ tikel evetlemenin değillemesinin doğruluğunu $\neg p$ ve $\neg q$ önermelerinin doğruluğuna indirgemiştir. Bu önermelerden her ikisi de doğru olduğunda tikel evetlemenin değillemesi de doğru olur.

(6) çizelgesi tikel evetlemenin değillemesinin indirgeme kuralıdır.

(7) çizelgesinin başlangıç önermesine koşullunun değillemesi denir.

Görüldüğü gibi, çizelge $\neg(p \rightarrow q)$ koşullusunun değillenmesinin doğruluğunu p önermesinin ve $\neg q$ önermesinin doğruluğuna indirgemiştir. Bu önermelerden her ikisi doğru olduğunda koşullunun değillemesi de doğru olur.

(7) çizelgesi koşullunun değillemesinin indirgeme kuralıdır.

(8) çizelgesinin başlangıç önermesine karşılıklı koşullunun değillemesi denir.

Görüldüğü gibi, çizelge $\neg(p \leftrightarrow q)$ karşılıklı koşullusunun değillemesinin doğruluğunu sol çataldaki önermelerden en az birinin ve sağ çataldaki önermelerden en az birinin doğruluğuna indirgemiştir.

(8) çizelgesi karşılıklı koşullunun değillemesinin indirgeme kuralıdır.

(9) çizelgesinde geöen ' \leftrightarrow ' simgesi 'ya ... ya' deyimini karşılığı olarak kullanılmıştır. Mantıkta 'ya ... ya' deyimine tekil evetleme eklemi, bu deyim aracılığı ile kurulmuş olan önermeye de tekil evetleme önermesi denir. Örneğin,

Türk ulusunun ya bağımsız olması gerekir ya ölmesi gerekir önermesi bir tekil evetleme önermesidir.

Görüldüğü gibi, çizelge tekil evetleme önermesinin doğruluğunu sol çataldaki önermelerden en az birinin ve sağ çataldaki önermelerden en az birinin doğruluğuna indirgemıştır.

(9) çizelgesi tekil evetlemenin indirgeme kuralıdır.

Ancak bu kural gerekli değildir. Çünkü tekil evetleme eklemi değilleme ve karşılıklı koşul eklemeleri aracılığı ile tanımlanabilir. Dolayısıyla karşılıklı koşullunun değillesmesinin indirgeme kuralı, tekil evetlemenin de indirgeme kuralıdır. Biz çıkarımın simgeleştirmesinin kolayca anlaşılması için tekil evetleme kuralını, ayrı bir kural olarak verdik.

Bileşik önermelere ilişkin indirgeme kurallarını böylece açıkladıktan sonra, şimdi de indirgeyici çizelge ile önermelerin ve çıkarımların geçerliliğinin nasıl kanıtlandığını birer örnekle gösterelim:

1. örnek: Ankara güzeldir veya Ankara güzel değildir.

Görüldüğü gibi, bu önerme bir tikel evetleme önermesidir. Üçüncünün olanaksızlığı ilkesini dile getiren (1) önermesinin geçerliliği sezgisel olarak bilinir. Şimdi bu önermenin geçerliliğini kanıtlayalım. Bunun için (1) önermesini simgeleştirmek gerekir. 'Ankara güzeldir' önermesi 'p' önerme simgesi ile gösterildikte, 'Ankara güzel değildir' önermesi 'Tp' biçiminde, (1) önermesi ise

$$p \vee Tp$$

biçiminde simgeleştirilmiş olur. Böylece bir önerme kalıbı elde edilir.

İmdi bu önerme kalıbı geçerli olduğunda (1) önermesi de geçerli olur. Önerme kalıbının geçerliliği ise indirgeyici çizelge ile kolayca kanıtlanabilir.

Kanıtlama:

$$\begin{array}{l} 1) p \vee Tp \\ \left. \begin{array}{l} p \\ Tp \end{array} \right\} i \\ x \end{array}$$

Açıklama: 1. adımda başlangıç önermesinin doğruluğu, tikel evetleme kuralına göre p ya da Tp önermelerinin doğruluğuna indirgenir. Bileşen-

ler sağdan bir çizgi ile bağlanarak bu çizginin arkasına adım numarası bileşenlerin kaynak numarası olarak yazılır. Kaynak numarası, p ve $\neg p$ önermelerinin $p \vee \neg p$ önermesinin bileşenleri olduğunu belirtir.

p ve $\neg p$ önermelerine çelişik önermeler denir. İki değerlilik ilkesine göre çelişik önermelerden biri doğrudur. Öyleyse başlangıç önermesi doğru, dolayısıyla geçerlidir.

Görüldüğü gibi, başlangıç önermesinin bileşenleri alt alta yazılmıştır. Biz böyle alt alta yazılmış olan önermeler dizisine yol, çelişik önermelerin geçtiği yola da kapalı yol diyeceğiz. Yolun kapalı olduğunu belirtmek için de yolun sonuna çarpı işareti koyacağız.

İmdi çizelgedeki yollara bakarak başlangıç önermesinin geçerli olup olmadığını söyleyebiliriz: Çizelgedeki tüm yollar kapalı ise başlangıç önermesi geçerli, yoksa geçersizdir. $p \vee \neg p$ önermesine ilişkin çizelgede bir tek yol vardır, o da kapalıdır. Öyleyse $p \vee \neg p$ önermesi, dolayısıyla (1) önermesi geçerlidir.

2. örnek:

Ankara Türkiye'nin başkenti ise cumhurbaşkanı Ankara'da oturur

Ankara Türkiye'nin başkentidir

Öyleyse cumhurbaşkanı Ankara'da oturur

Görüldüğü gibi, bu çıkarımda önermeler 'öyleyse' deyimini ile ayrılmıştır. 'Öyleyse' deyiminden önce gelen iki önermeye çıkarımın öncülleri, 'öyleyse' deyiminden sonra gelen önermeye de çıkarımın sonucu denir.

(2) çıkarımı, yalnız bir çıkarımdır. Bundan dolayı öncüllerden sonucun çıktığı, yani çıkarımın geçerli olduğu sezgisel olarak bilinir.

Çıkarımın geçerliliğinin kanıtlanmasına gelince: Bunun için ilkin çıkarımın simgeleştirilmesi gerekir. 'Ankara Türkiye'nin başkentidir' önermesi 'p' simgesi ile 'cumhurbaşkanı Ankara'da oturur' önermesi 'q' simgesi ile gösterilip, 'öyleyse' deyimini yerine '—' simgesi konulduktan aşağıdaki çıkarım kalıbı elde edilir:

$p \rightarrow q$

p

q

İmdi bu çıkarım kalıbı geçerli olduğunda (2) çıkarımı da geçerli olur. Çıkarım kalıbının, geçerliliğinin kanıtlanması ise indirgeyici çizelge ile iki yoldan yapılabilir.

1. yol: Çıkarımın öncülleri tümel evetleme eklemi ile, öncüllerle sonuç da koşul eklemi ile bağlanarak çıkarımın karşılığı olan koşul önermesi elde edilir. Bu koşul önermesi geçerli olduğunda çıkarım da geçerli olur. Böylece çıkarımın geçerliliği karşılığı olan koşul önermesinin geçerliliğine geri götürülür. Koşul önermesinin geçerliliği ise aşağıda gösterildiği biçimde kanıtlanır.

Kanıtlama:

$$\begin{array}{l}
 1. p \wedge (p \rightarrow q) \rightarrow q \\
 2. \begin{array}{l} \neg [p \wedge (p \rightarrow q)] \\ q \end{array} \Big] 1 \\
 3. \begin{array}{l} \neg p \\ \neg (p \rightarrow q) \end{array} \Big] 2 \\
 \begin{array}{c} \diagup \quad \diagdown \\ \begin{array}{cc} p & \neg q \\ x & x \end{array} \end{array}
 \end{array}$$

Açıklama: 1. adımda başlangıç önermesinin doğruluğu koşullunun indirgeme kuralına göre $\neg [p \wedge (p \rightarrow q)]$ ya da q önermesinin doğruluğuna, 2. adımda $\neg [p \wedge (p \rightarrow q)]$ önermesinin doğruluğu tümel evetlemenin değillesmesi kuralı gereğince $\neg p$ ya da $\neg (p \rightarrow q)$ önermesinin doğruluğuna, 3. adımda da $\neg (p \rightarrow q)$ önermesinin doğruluğu koşullunun değillesmesi kuralı uyarınca p ve $\neg q$ önermelerinin doğruluğuna indirgenir. p ve $\neg q$ önermelerinin kaynak numarası çatalın arasına yazılır. Bu kaynak numarası da p ve $\neg q$ önermelerinin 3. adımda indirgenmiş olan $\neg (p \rightarrow q)$ önermesinin bileşenleri olduğunu belirtir.

Görüldüğü gibi, çizelgede iki yol vardır. Bunlardan soldaki yol $\neg p$ ve p çelişik önermeleri ile, sağdaki yol ise q ve $\neg q$ çelişik önermeleri ile kapanmıştır. Tüm yollar kapalı olduğu için başlangıç önermesi geçerlidir.

Böylece başlangıç önermesinin geçerliliği kanıtlanmakla çıkarım kalıbının, dolayısıyla (2) çıkarımının geçerliliği kanıtlanmış olur.

Mantıkta 'a' harfine ad simgesi, 'F' ve 'G' harflerine de yüklem simgeleri denir. 'a' harfinden başka 'b', 'c',... gibi küçük harfler ad simgesi, 'F', 'G' harflerinden başka 'H',... gibi büyük harfler de yüklem simgesi olarak kullanılır. Biz çıkarımın simgeleştirilmesinde, yüklem simgeleri olarak bazı büyük harfleri kullanacağız.

Çizelgelerde geçen 'x' harfi ise bir değişkendir. Yukarıdaki önermede 'Atatürk' adı yerine 'x' değişkeni konulursa,

1) x dâhidir

deyimi elde edilir. Bu deyimin belli bir doğruluk değeri yoktur, dolayısıyla bir önerme değildir. Ancak önerme biçimindedir. Mantıkta bu tür deyimlere açık önerme denir. Görüldüğü gibi (1) açık önermesi yarı simgeseldir. 'Dâhidir' yüklemi 'F' yüklem simgesi ile gösterilirse

Fx

biçiminde simgeleştirilmiş olur. Bu tür deyimlere de açık önerme kalıbı denir. Buna göre çizelgelerde geçen 'Fx → Gx' ve 'Fx ∧ Gx' deyimleri açık önerme kalıplarıdır. Mantıkta 'x' harfinden başka 'y', 'z' harfleri de değişken olarak kullanılır.

Çizelgede geçen harflerin kullanılışlarını böylece açıkladıktan sonra artık kurallara geçebiliriz:

(10) çizelgesinde geçen 'V' simgesi 'tüm' sözcüğü, '∀x' simgesi ise 'tüm nesnelere' deyimi karşılığıdır. Mantıkta 'tüm nesnelere' deyimine tümel niceleyici, bu deyim aracılığı ile kurulmuş önermeye de tümel önerme denir. Örneğin,

Tüm dâhiler seçkin insandır

önermesi bir tümel önermedir.

Atatürk dâhi ise Atatürk seçkin insandır

önermesi de tümel önermenin doğru olan bir özellemesidir. Ne varki bu özellemenin doğru olması, tümel önermenin doğru olması için yeterli değildir, öteki özellemelerin de doğru olması gerekir. Geçmişteki, şimdiki ve

gelecekteki dâhiler göz önüne alınırsa, tüm özellemelerin doğruluğunu göstermenin olanaksız olduğu anlaşılır. Bu durumda tümel önermenin doğruluğunu belli bir özellemesinin doğruluğuna indirgemekten başka çıkar bir yol yoktur.

Görüldüğü gibi, çizelge $\forall x (Fx \rightarrow Gx)$ önermesinin doğruluğunu $Fa \rightarrow Ga$ özellemesinin doğruluğuna indirgemiş, demin belirttiğimiz nedenden dolayı da, özellemede geçen 'a' ad simgesi için bir kısıtlama getirmiştir. Buna göre 'a' ad simgesinin $Fa \rightarrow Ga$ özellemesinin bulunduğu yolda daha önce geçmemesi, bir başka deyişle yeni olması gerekir. İmdi, $Fa \rightarrow Ga$ özellemesi doğru olduğunda $\forall x (Fx \rightarrow Gx)$ tümel önermesi de doğru olur.

(10) çizelgesi tümel önermenin indirgeme kuralıdır.

(11) çizelgesinde geçen 'J' simgesi 'kimi' sözcüğü, '∃x' simgesi ise 'kimi nesnelere' deyimini karşılığı olarak kullanılmıştır. Mantıkta 'kimi nesnelere' deyimine tikel niceleyici, bununla kurulmuş olan önermeye de tikel önerme denir. Örneğin,

Kimi askerler devlet adamıdır

önermesi bir tikel önermedir. Bu tikel önermenin özellemesi olan

Atatürk askerdir ve devlet adamıdır

önermesi doğru olduğundan, tikel önerme de doğrudur.

Görüldüğü gibi, çizelge $\exists x (Fx \wedge Gx)$ tikel önermesinin doğruluğunu $Fa \wedge Ga$ özellemesinin doğruluğuna indirgemiş, özellemede geçen 'a' ad simgesi için de bir kısıtlama getirmiştir. Buna göre 'a' ad simgesinin $Fa \wedge Ga$ özellemesinin bulunduğu yolda daha önce geçmesi, bir başka deyişle yeni olmaması gerekir. Ancak belirtilen yolda daha önce hiçbir ad simgesi geçmemişse bu gerekim bir yana bırakılarak herhangi bir 'a' ad simgesi seçilip $Fa \wedge Ga$ özellemesi alınabilir. $Fa \wedge Ga$ özellemesi doğru olduğunda $\exists x (Fx \wedge Gx)$ tikel önermesi de doğru olur.

(11) çizelgesi tikel önermenin indirgeme kuralıdır.

(12) çizelgesinin başlangıç önermesine tümel önermenin değillesi denir.

Görüldüğü gibi, çizelge $\forall x (Fx \rightarrow Gx)$ tümel önermenin değillemesinin doğruluğunu $\neg (Fa \rightarrow Ga)$ özellemesinin doğruluğuna indirgemiş, özellemede geçen 'a' ad simgesi için de tikel önermenin çizelgesindeki kısıtlamayı getirmiştir. O da 'a' ad simgesinin yeni olmaması, demek ki $\neg (Fa \rightarrow Ga)$ özellemesinin bulunduğu yolda daha önce geçmiş olması gerekidir.

Öte yandan (10) çizelgesi ile (12) çizelgesi karşılaştırılırsa (12) çizelgesinde (10) çizelgesindeki özellemenin ardı sıra 'a' ad simgesine ilişkin kısıtlamayı dile getiren önermenin de değillendiği görülür.

(12) çizelgesi tümel önermenin değillemesinin indirgeme kuralıdır.

(13) çizelgesinin başlangıç önermesine tikel önermenin değillesi denir.

Görüldüğü gibi, çizelge $\neg \exists x (Fx \wedge Gx)$ tikel önermenin değillesinin doğruluğunu $\neg (Fa \wedge Ga)$ özellemesinin doğruluğuna indirgemıştır. Bu çizelgede de 'a' ad simgesi için, tümel önermenin çizelgesinde olduğu gibi, bir kısıtlama getirilmiştir. Buna göre 'a' ad simgesinin yeni olması gerekir.

Öte yandan (10) çizelgesi ile (12) çizelgesi arasındaki bağıntı (11) çizelgesi ile (13) çizelgesi arasında da vardır. Demek ki (13) çizelgesinde, (11) çizelgesindeki özellemenin ardı sıra 'a' ad simgesine ilişkin kısıtlamayı dile getiren önerme de değillenmiştir.

Genel önermelere ilişkin indirgeme kurallarını böylece açıkladıktan sonra şimdi de bunların nasıl uygulandıklarını örneklerle gösterelim.

3. örnek: Her şey değişirse kimi şeyler değişir

Görüldüğü gibi, bu önerme ön bileşeni tümel önerme, art bileşeni ise tikel önerme olan bir koşul önermesidir. Tümelin tikeli içermesi yasanı dile getiren bu önermenin geçerliliği sezgisel olarak bilinir. Şimdi (3) önermesinin geçerliliğini kanıtlayalım.

(3) önermesi, 'değişir' yüklemi 'F' yüklem simgesi ile gösterilirse

$$\forall xFx \rightarrow \exists xFx$$

biçiminde simgeleştirilmiş olur. Böylece elde edilen önerme kalıbının geçerliliği indirgeyici çizelge ile kolayca kanıtlanır.

Kanıtlama:

1. $\forall xFx \rightarrow \exists xFx$
 2. $\neg \forall xFx$]
 3. $\exists xFx$] 1
- $\neg Fa$ 2
- Fa 3
- x

Açıklama: 1. adımda başlangıç önermesinin doğruluğu, koşullunun indirgeme kuralına göre $\neg \forall xFx$ önermesinin ya da $\exists xFx$ önermesinin doğruluğuna; 2. adımda $\neg \forall xFx$ önermesinin doğruluğu tümel önermenin değillesmesinin indirgeme kuralı uyarınca $\neg Fa$ özellemesinin doğruluğuna indirgenir. $\neg Fa$ özellemesinin sağına $\neg \forall xFx$ önermesinin adım numarası kaynak numarası olarak yazılır. Bu kaynak numarası $\neg Fa$ önermesinin $\neg \forall xF x$ önermesinin bir özellemesi olduğunu belirtir. 3. adımda da $\exists xFx$ önermesinin doğruluğu tikel önermenin indirgeme kuralı gereğince Fa özellemesinin doğruluğuna indirgenir.

Görüldüğü gibi, çizelgede bir tek yol vardır. O da $\neg Fa$ ve Fa çelişik önermeleri ile kapanmıştır. Öyleyse başlangıç önermesi geçerlidir. Böylece (3) önermesinin geçerliliği kanıtlanmıştır.

4. örnek: Tüm dâhiler seçkin insandır

Atatürk dâhidir

Öyleyse Atatürk seçkin insandır.

Görüldüğü gibi, bu çıkarım bir tasımdır. Birinci öncülü tümel önerme, ikinci öncülü ile sonucu da tekil önermelerdir. Ulamsal (kategorik) bir önerme olan birinci öncüle geleneksel mantıkta tümel olumlu önerme denir.

Şimdi (4) çıkarımını simgeleştirelim:

'Atatürk' adı 'a' ad simgesi ile, 'dâhidir' yüklemi 'F' yüklem simgesi ile, 'seçkin insandır' yüklemi de 'G' yüklem simgesi ile gösterildikte aşağıdaki çıkarım kalıbı elde edilir:

$\forall x (Fx \rightarrow Gx)$

Fa

Ga

Bu çıkarım kalıbı, “Barbara” tasım kalıbıdır. Geçerliliği sezgisel olarak bilinen barbara tasım kalıbının kanıtlanması indirgeyici çizelge ile kolayca yapılır.

Kanıtlama:

$$\begin{array}{l}
 1. \quad \neg \forall x (Fx \rightarrow Gx) \\
 \quad \neg Fa \\
 \quad \quad Ga \\
 2. \quad \neg (Fa \rightarrow Ga) \quad | \\
 \quad \swarrow \quad \searrow \quad | \\
 \quad Fa \quad \quad \neg Ga \\
 \quad x \quad \quad \quad x
 \end{array}$$

Açıklama: Tasım kalıbının öncüllerinin değillemesi ile sonucu alt alta yazılarak birlikte indirgeyici çizelgeleri kurulur.

Çizelgedeki her iki yol da kapalı olduğundan, barbara tasım kalıbı, dolayısıyla (4) çıkarımı geçerlidir.

5. örnek: Hiçbir Atatürkçü çıkarıcı değildir

Kimi mantıkçılar Atatürkçüdür

Öyleyse kimi mantıkçılar çıkarıcı değildir.

Görüldüğü gibi, bu çıkarım da bir tasımdır. Birinci öncülü tümel önerme, ikinci öncülü ile sonucu da tikel önermelerdir. Ulamsal önermeler olan bu önermelere geleneksel mantıkta sırası ile tümel olumsuz, tikel olumlu ve tikel olumsuz önermeler denir.

İmdi (5) çıkarımında, ‘Atatürkçüdür’ yüklemi ‘G’ yüklem simgesi ile, ‘mantıkçidir’ yüklemi ‘F’ yüklem simgesi ile, ‘çıkarcıdır’ yüklemi de ‘H’ yüklem simgesi ile gösterilirse şu çıkarım kalıbı elde edilir:

$$\begin{array}{l}
 \forall x (Gx \rightarrow \neg Hx) \\
 \exists x (Fx \wedge Gx) \\
 \hline
 \exists x (Fx \wedge \neg Hx)
 \end{array}$$

Bu çıkarım kalıbı “Ferio” tasım kalıbıdır. Ferio tasım kalıbının geçerliliği de sezgisel olarak bilinir, kanıtlanması ise indirgeyici çizelge ile aşağıdaki gibi yapılır:

Kanıtlama:

$$2) \neg \forall x (Gx \rightarrow \neg Hx)$$

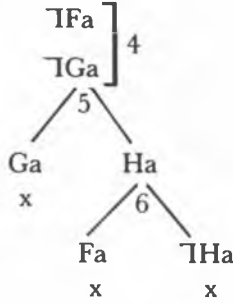
$$1) \neg \exists x (Fx \wedge Gx)$$

$$3) \exists x (Fx \wedge \neg Gx)$$

$$4) \neg (Fa \wedge Ga) \quad 1$$

$$5) \neg (Ga \rightarrow \neg Ha) \quad 2$$

$$6) Fa \wedge \neg Ha \quad 3$$

Açıklama: 1. adımda, tikel önermenin değillesinin indirgeme kuralı gereği $\neg \exists x (Fx \wedge Gx)$ önermesine öncelik tanınarak ilkin bu önermenin özellemesi, sonra da sırası ile 2. adımda $\neg \forall x (Fx \rightarrow Gx)$ önermesinin, 3. adımda da $\exists x (Fx \wedge \neg Hx)$ önermesinin özellemesi alınır. 4. adımda $\neg (Fa \wedge Ga)$ özellemesinin doğruluğu tümel evetlemenin değillesinin indirgeme kuralı uyarınca $\neg Fa$ veya $\neg Ga$ önermesinin doğruluğuna, 5. adımda ise $\neg (Ga \rightarrow \neg Ha)$ önermesinin doğruluğu koşulunun değillesi kuralı gereğince Ga ve Ha önermelerinin doğruluğuna indirgenir. Şimdi çizelgeye bakıldığında soldaki yolun $\neg Ga$ ve Ga önermeleri ile kapandığı görülür. Bu yolda artık hiçbir işlem yapılmaz, indirgeme işlemi sağdaki yolda sürdürülür. 6. adımda $Fa \wedge \neg Ha$ önermesinin doğruluğu tümel evetlemenin indirgeme kuralına göre Fa ve $\neg Ha$ önermelerinin doğruluğuna indirgenir.

Çizelgedeki tüm yollar kapalı olduğundan çıkarım kalıbı, dolayısıyla (5) çıkarımı geçerlidir.

III. Ödevsel Önermelere İlişkin Kurallar*

$$14) \text{Ö} (p \wedge q)$$

$$\begin{array}{cc} \text{Ö}_p & \text{Ö}_q \end{array}$$

$$16) \neg \text{Ö} (p \wedge q)$$

$$\neg \text{Ö}_p$$

$$\neg \text{Ö}_q$$

$$18) \text{Ö}_p \equiv \neg \text{İ} \neg p$$

$$20) \text{Ö} \neg p \equiv \neg \text{İ}_p$$

$$15) \text{İ} (p \vee q)$$

$$\text{İ}_p$$

$$\text{İ}_q$$

$$17) \neg \text{İ} (p \vee q)$$

$$\neg \text{İ}_p$$

$$\neg \text{İ}_q$$

$$19) \neg \text{Ö}_p \equiv \text{İ} \neg p$$

$$21) \neg \text{Ö} \neg p \equiv \text{İ}_p$$

Şimdi bu kuralları açıklayalım:

(14) çizelgesinde geçen 'Ö' harfi 'ödev' sözcüğü karşılığı olarak kullanılmıştır. Mantıkta 'ödev' sözcüğüne ödev yöneticisi, bu sözcük aracılığı ile kurulmuş olan önermeye de ödev önermesi denir. Örneğin,

Türk ulusunun onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşaması ödevdir önermesi bir ödev önermesidir.

Görüldüğü gibi, çizelge $\text{Ö} (p \wedge q)$ ödev önermesinin doğruluğunu Ö_p ödev önermesinin ve Ö_q ödev önermesinin doğruluğuna indirgemmiştir. Her iki önerme doğru olduğunda $\text{Ö} (p \wedge q)$ önermesi de doğru olur.

(14) çizelgesi ödev önermesinin indirgeme kuralıdır.

(15) çizelgesinde geçen 'İ' harfi 'izin' sözcüğünün karşılığıdır. Mantıkta 'izin' sözcüğüne izin yöneticisi, bununla kurulmuş olan önermeye de izin önermesi denir. Örneğin,

Türk ulusu yöneticilerini uyarmaya veya onları yönetimden uzaklaştırmaya izinlidir

önermesi, bir izin önermesidir.

Görüldüğü gibi, çizelge $\text{İ} (p \vee q)$ izin önermesinin doğruluğunu İ_p önermesinin veya İ_q önermesinin doğruluğuna indirgemmiştir. Bu önermelerden en az biri doğru olduğunda $\text{İ} (p \vee q)$ önermesi de doğru olur.

(15) çizelgesi izin önermesinin indirgeme kuralıdır.

* Bu kurallar ödevsel önermelere ilişkin kuralların bir alt öbeğidir.

(16) çizelgesinin başlangıç önermesine ödev önermesinin değillesmesi denir.

Göröldüğü gibi, çizelge $\neg Ö$ ($p \wedge q$) önermesinin doğruluğunu $\neg Öp$ veya $\neg Öq$ önermesinin doğruluğuna indirgemiştir. Bu önermelerden en az biri doğru olduğunda $\neg Ö$ ($p \wedge q$) önermesi de doğru olur.

(16) çizelgesi ödev önermesinin değillesmesinin indirgeme kuralıdır.

(17) çizelgesinin başlangıç önermesine izin önermesinin değillesmesi denir.

Göröldüğü gibi, çizelge $\neg İ$ ($p \vee q$) önermesinin doğruluğunu $\neg İp$ ve $\neg İq$ önermelerinin doğruluğuna indirgemiştir. Bu önermelerden her ikisi doğru olduğunda $\neg İ$ ($p \vee q$) önermesi de doğru olur.

(17) çizelgesi izin önermesinin değillesmesinin indirgeme kuralıdır.

(18), (19), (20) ve (21) kurallarında geçen ‘ \equiv ’ imine eşdeğerlik imi, bu kurallara da eşdeğerlik kuralları denir. Eşdeğerlik kuralları, eşdeğerlik iminin sağındaki önermelerin doğruluğunu solundaki önermelerin doğruluğuna, solundaki önermelerin doğruluğunu da sağındaki önermelerin doğruluğuna indirger.

Ödevsel önermelere ilişkin kuralları böylece açıkladıktan sonra, şimdi de bu kuralların nasıl uygulandığını bir örnekle gösterelim.

6. örnek: Türk ulusunun saygın bir ulus olarak yaşaması ödevse Türk ulusu saygın bir ulus olarak yaşamaya izinlidir.

Göröldüğü gibi, bu önerme ön bileşeni ödev önermesi, art bileşeni de izin önermesi olan bir koşul önermesidir. Buna göre (6) önermesi,

$$Öp \rightarrow İp$$

biçiminde simgeleştirilir. Böylece elde edilen önerme kalıbı indirgeyici çizelge ile kolayca kanıtlanabilir.

Kanıtlama:

$$\begin{array}{l} 1. \quad Öp \rightarrow İp \\ 2. \quad \left. \begin{array}{l} \neg Öp \\ İp \end{array} \right\} \quad 1 \\ \quad \quad \quad \left. \begin{array}{l} İ \neg p \end{array} \right\} \quad 2 \\ \quad \quad \quad x \end{array}$$

Açıklama: 1. adımda başlangıç önermesinin doğruluğu, koşullunun indirgeme kuralına göre $\neg\text{Öp}$ önermesinin ya da İp önermesinin doğruluğuna, 2. adımda $\neg\text{Öp}$ önermesinin doğruluğu (19) eşdeğerlik kuralı gereğince İp önermesinin doğruluğuna indirgenir. $\neg\text{Öp}$ önermesinin adım numarası İp önermesine kaynak numarası olarak verilir.

Görüldüğü gibi, çizelgedeki yolda İp ve $\text{İ}\neg\text{p}$ önermeleri geçmektedir. Bu önermeler çelişik önermeler değildir, ancak bunların ikisinden biri doğrudur. Bu bakımdan İp ve $\text{İ}\neg\text{p}$ önermelerinin geçtiği yol, kapalı yoldur. Böylece ödev mantığında “kapalı yol” kavramı genişletilmiştir. Buna göre, çelişik önermelerin veya İp ve $\text{İ}\neg\text{p}$ gibi iki önermenin geçtiği yola kapalı yol denir.

İmdi çizelgedeki tek yol İp ve $\text{İ}\neg\text{p}$ önermeleri ile kapandığından başlangıç önermesi, dolayısıyla (6) önermesi geçerlidir.

Kanıtlama yöntemini böylece verdikten sonra artık çıkarımın kanıtlanmasına geçebiliriz.

Çıkarımın Geçerliliğinin Kanıtlanması

Bilindiği gibi, bir çıkarımın geçerliliğinin kanıtlanması iki aşamada yapılır. Birinci aşamada çıkarım simgeleştirilerek çıkarım kalıbı elde edilir. İkinci aşamada ise bu çıkarım kalıbının geçerliliği kanıtlanır.

a) Çıkarımın Simgeleştirilmesi

Çıkarımın kimi öncülleri dile getirilmemiş gizli öncüllerdir. Biz dile getirilmiş öncüllerin yanı sıra dile getirilmemiş gizli öncülleri de açığa çıkarıp simgeleştireceğiz.

(İ) önermesi,

1) Türk ulusunun onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşaması ana ilkedir

önermesine dönüştürülür. (İ) önermesi de, ana ilkenin ödevi belirlediği göz önünde tutularak,

1 ") Türk ulusunun onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşaması ödevdir

biçiminde yorumlanabilir. (1 ") önermesi ise 'Türk ulusu' adı 'a' ad simgesi ile 'onurlu bir ulus olarak yaşar' yüklemi 'R' yüklem simgesi ile 'saygın bir ulus olarak yaşar' yüklemi de 'S' yüklem simgesi ile gösterildikte,

1) $\bar{O}(Ra \wedge Sa)$

biçiminde simgeleştirilir.

Burada (\bar{I}) öncülünde gizli olan bir öncülü daha açığa çıkarıp dile getirmek gerekir. O da

Türk ulusu, bir ulustur

önermesidir. Bu önerme, 'bir ulustur' yüklemi 'U' yüklem simgesi ile gösterilirse aşağıdaki gibi simgeleştirilir:

Ua

(\bar{II}) önermesi,

2') Türk ulusunun onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşaması ancak tam bağımsızlıkla sağlanabilir

önermesine çevrilir. (2') önermesi ise

2'') Türk ulusu tam bağımsız olursa, onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşayabilir

önermesine dönüştürülebilir. Bu önermede geçen 'tam bağımsız' deyimini 'bağımsız' deyimini, 'bağımsız' deyimini de 'bağımlı değil' deyimini anlamındadır. Bu ilişki göz önünde tutulup 'bağımlıdır' yüklemi 'B' yüklem simgesi ile gösterilerek (2'') önermesi,

2) $\bar{I}Ba \rightarrow Ra \wedge Sa$

biçiminde simgeleştirilir.

(\bar{III}) önermesinde geçen 'ne denli zengin ve gönençli olursa olsun' deyiminin etkileyici bir işlevi olup bilgisel değil, duygusal bir anlamı vardır. Bu bakımdan (\bar{III}) önermesi, zarar göz önünde tutulmaksızın,

3') Bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık önünde uşaklıktan öte bir gözle görülmeye lâyık olamaz

biçiminde kısaltılabilir. (3') önermesinde geçen 'uşaklıktan öte bir gözle görülmeye lâyık olamaz' deyimini ise 'uşak gözüyle görülmeye lâyıktır' deyimini ile aynı anlama gelir. Buna göre (3') olumsuz önermesi,

3'') Bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık önünde uşak gözüyle görülmeye lâyıktır

olumlu önermesine dönüşmüş olur. (3'') önermesinde geçen 'bağımsızlıktan yoksun' deyimini de 'bağımlı' deyimini ile aynı anlama gelir. Bu ilişki göz önünde tutularak (3'') önermesi,

3'') Bağımlı olan bir ulus, uygar insanlık önünde uşak gözüyle görülmeye lâyıktır

önermesine çevrilir. Tümel olumlu bir önerme olan (3''') önermesi de,

3'') Tüm bağımlı uluslar, uygar insanlık önünde uşak gözüyle görülmeye lâyıktır

biçiminde dile getirilir. (3''''') önermesi ise, 'uygar insanlık önünde uşak gözüyle görülmeye lâyıktır' yüklemi 'K' yüklem simgesi ile gösterildikte, aşağıdaki biçimde simgeleştirilir.

$$3) \forall x (Bx \wedge Ux \rightarrow Kx)$$

Öte yandan (2'') önermesi ile (3''''') önermesi göz önüne alınarak, gizli bir öncül daha açığa çıkarılabilir. O da,

Bağımlı olmayı ödev bilen hiçbir ulus, onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşayamaz

önermesidir. Tümel olumsuz bir önerme olan bu önerme simgesel olarak

$$\forall x (\neg Bx \wedge Ux \rightarrow \neg I(Rx \wedge Sx))$$

biçiminde gösterilir.

IV) önermesinde geçen 'yabancı bir devletin güdümüne girmeyi kabul etmek' deyimini 'bağımlı olmayı kabul etmek' deyimini ile aynı anlama gelir. Buna göre (IV') önermesi,

4') Bağımlı olmayı kabul etmek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve uyuşukluğu itiraftan başka bir şey değildir

biçiminde kısaltılabilir. (4') önermesinde geçen 'itiraftan başka bir şey değildir' deyimini de 'itiraf etmektir' deyimini ile aynı anlama gelir. Bu bağıntı göz önünde tutulup olumsuz olan (4') önermesi daha da kısaltılarak,

4'') Bağımlı olmayı kabul etmek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve uyuşukluğu itiraf etmektir

olumlu önermesine dönüştürülür.

4'') önermesi de kısaltılabilir. Nitekim çıkarımda böyle bir kısaltma yapılmış, (V') önermesinde 'insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güç-

süzlüğü ve uyuşukluğu itiraf etmemiş olanlar' deyimi yerine 'aşağılık duruma düşmemiş olanlar' deyimi kullanılmıştır. Buna göre (4^m) önermesinde 'insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve uyuşukluğu itiraf etmek' deyimi yerine 'aşağılık duruma düşmek' deyimi koyulabilir. O zaman (4^m) önermesi,

4^m) Bağımlı olmayı kabul etmek, aşağılık duruma düşmektir biçiminde kısaltılmış olur.

Şimdi 'bağımlı olmayı kabul etmek' deyiminin anlamını belirleyelim:

Kuşkusuz bir ulusun bağımlı olmayı kabul edebilmesi için o ulusun bağımlı olmaya izinli olması gerekir. Yoksa bağımlı olmayı kabul edemez. Bu koşul gerekli olup yeterli değildir. Ayrıca o ulus için bağımlı olmak ödev de olmamalıdır. Çünkü bağımlı olmak ödev olursa, o ulus ödevi yerine getirmek için bağımlı olur. Bu durumda da bağımlı olmayı kabul etmekten söz edilemez. Öte yandan bağımlı olmanın ödev olmaması, bağımsız olmanın izinli olması demektir. Öyleyse bir ulusun bağımlı olmayı kabul etmesinin gerekli ve yeterli koşulu, o ulusun hem bağımlı olmaya izinli hem de bağımsız olmaya izinli olmasıdır. Buna göre, bir ulusun bağımlı olmayı kabul etmesi demek, hem bağımlı olmaya izinli hem de bağımsız olmaya izinli olması demektir.

İmdi (4^m) önermesinde 'bağımlı olmayı kabul etmek' deyimi yerine 'bağımlı olmaya izinli olmak ve bağımsız olmaya izinli olmak' deyimi koyulabilir. O zaman (4^m) önermesi,

4^m) Bağımlı olmaya izinli olmak ve bağımsız olmaya izinli olmak, aşağılık duruma düşmektir

önermesine dönüşmüş olur. (4^m) önermesi de 'aşağılık duruma düşer' yüklemi 'A' yüklem simgesi ile gösterildikte,

$$4) \forall x (\text{İB}x \wedge \text{İTB}x \leftrightarrow Ax)$$

biçiminde simgeleştirilir.

(V) önermesinde geçen 'başlarına yabancı bir yönetici getirmelerine' deyimi son çözümlemede 'bağımlı olmalarına' deyimi ile aynı anlama gelir. (V) önermesinde birinci deyim yerine ikinci deyim koyulursa bu önerme,

5) Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların isteyerek bağımlı olmalarına asla ihtimal verilemez

biçiminde kısaltılmış olur. (5') önermesinde geçen 'isteyerek bağımlı olmak' deyimini ise 'bağımlı olmayı istemek ve bağımlı olmak' deyimini ile eş anlamlıdır. Buna göre (5') önermesi,

5') Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların bağımlı olmayı istemelerine ve bağımlı olmalarına asla ihtimal verilemez

biçiminde dile getirilebilir.

Öte yandan, bağımlı olmayı istemek, bağımlı olmaya izinli olmak demektir. Çünkü isteğe bağlı eylemler izinli olan eylemlerdir. Öyleyse (5'') önermesinde 'bağımlı olmayı istemek' deyimini yerine 'bağımlı olmaya izinli olmak' deyimini koyulabilir. O zaman bu önerme,

5'') Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların bağımlı olmaya izinli olmalarına ve bağımlı olmalarına asla ihtimal verilemez önermesine dönüşmüş olur. (5''') önermesinden de,

5''') Hiçbir aşağılık duruma düşmemiş olanların bağımlı olmaya izinli olduğu ve bağımlı olduğu söylenemez

önermesi elde edilir. (5''') önermesi de

5''') Hiçbir aşağılık duruma düşmemiş olanın bağımlı olmaya izinli olduğu ve bağımlı olduğu söylenemez

tümel olumsuz önermesi ile eş anlamlıdır. (5''') önermesi ise, aşağıdaki biçimde simgeleştirilir:

$$5) \forall x (\neg Ax \rightarrow \neg (\exists Bx \wedge Bx))$$

(VI') önermesinde geçen 'oysa' sözcüğü 've' sözcüğü anlamındadır. Gerçi 'oysa' sözcüğü bir karşıtlığı dile getirir ama bu karşıtlığın mantıksal bir önemi yok, ancak psikolojik bir önemi vardır. Bundan da anlaşılacağı gibi 'oysa' sözcüğü bir bağlaç olarak kullanılmıştır.

Bu önermede geçen 'Türk' sözcüğü ise 'Türk ulusu' deyimini anlamındadır. Nitekim (VII') öncülünde geçen 'böyle bir ulus' deyimini de bunu belirtmektedir.

Şimdi (VI') önermesinde 'Türk' sözcüğü yerine 'Türk ulusu' deyimini koyulursa, bu önermeden

6) Türk ulusunun onuru ve yeteneği çok yüksektir ve büyüktür önermesi elde edilir. (6') önermesi ise

6*) Türk ulusunun onuru çok yüksek ve büyüktür ve Türk ulusunun yeteneği çok yüksek ve büyüktür

önermesinin bir kısaltmasıdır. (6*) önermesi de '... nin onuru' işlevi 'f' işlev simgesi ile, '... nin yeteneği' işlevi 'g' işlev simgesi ile 'çok yüksektir' yüklemi 'H' yüklem simgesi ile 'çok büyüktür' yüklemi de 'Y' yüklem simgesi ile gösterildikte,

$$6) (Hf(a) \wedge Yf(a)) \wedge (Hg(a) \wedge Yg(a))$$

biçiminde simgeleştirilir.

Burada geriye dönülür, (4**), (5**) ve (6*) öncülleri göz önüne alınırsa gizli bir öncül daha açığa çıkarılır. O da,

Onuru ve yeteneği çok yüksek ve büyük olan hiçbir ulus aşağılık duruma düşmez

tümel olumsuz önermesidir. Bu tümel olumsuz önerme aşağıdaki biçimde simgeleştirilir:

$$\forall x [(Hf(x) \wedge Yf(x)) \wedge (Hg(x) \wedge Yg(x)) \rightarrow \neg Ax]$$

(VII') öncülü gerçekte bir öncül değil, görünüşte bir öncüdür. Belli bir doğruluk değeri yoktur, dolayısıyla önerme değildir. Ancak duygusal bir anlamı olan (VII') tümcesinin etkileyici gücünden yararlanma yoluna gidilebilir. Nitekim çıkarımda da (VII') tümcesi öncüllerin sonuna alarak bu yola gidilmiştir.

(VIII') sonucu da bir önerme değildir. Ancak bir önermeye dönüştürülebilir. Bu deyim Türk ulusuna yönelik bir buyruğu dile getirir. Buna göre (VIII') deyimini,

8 *) Türk ulusunun ya bağımsız olması gerekir ya ölmesi gerekir önermesinin bir kısaltması olarak yorumlanabilir. (8*) önermesi ise

(8*) Türk ulusunun ya bağımsız olması ödevdir ya ölmesi ödevdir önermesi ile eş anlamlıdır.

Şimdi (8*) önermesinde geçen 'ölmek' sözcüğünün anlamını belirleyelim:

Bilindiği gibi, onurlu bir ulus olarak yaşama, saygın bir ulus olarak yaşama, tutsak bir ulus olarak yaşama vb. ulusların yaşam biçimleridir. Ölümle bu yaşam biçimlerinin hepsi ortadan kalkar. Öyleyse bir ulusun

ölmesi demek, onurlu bir ulus olarak yaşamaması, saygın bir ulus olarak yaşamaması ve bir başka biçimde ulus olarak yaşamaması demektir.

İmdi, 'ölmek' sözcüğünün karşılığı (8") önermesinde yerine konulursa, bu önermeden

8") Türk ulusunun ya bağımsız olması ödevdir ya onurlu bir ulus olarak yaşamaması, saygın bir ulus olarak yaşamaması ve bir başka biçimde ulus olarak yaşamaması ödevdir

önermesi elde edilir.

(8") önermesi ise, 'başka bir biçimde ulus olarak yaşar' yüklemi 'T' yüklem simgesi ile gösterildikte,

$$8) \text{Ö} \neg \text{Ba} \leftrightarrow \text{Ö} [(\neg \text{Ra} \wedge \neg \text{Sa}) \wedge \neg \text{Ta}]$$

biçiminde simgeleştirilir.

Öncüllerle sonucu böylece simgeleştirdikten sonra, artık bunları alt alta yazıp aralarına bir çizgi çizerek çıkarım kalıbını elde edebiliriz. Buna göre çıkarım kalıbı,

$$1) \text{Ö} (\text{Ra} \wedge \text{Sa})$$

$$\text{Ua}$$

$$2) \neg \text{Ba} \rightarrow \text{Ra} \wedge \text{Sa}$$

$$3) \forall x (\text{Bx} \wedge \text{Ux} \rightarrow \text{Kx})$$

$$\forall x (\text{ÖBx} \wedge \text{Ux} \rightarrow \neg (\text{Rx} \wedge \text{Sx}))$$

$$4) \forall x (\text{İBx} \wedge \text{İ} \neg \text{Bx} \leftrightarrow \text{Ax})$$

$$5) \forall x (\neg \text{Ax} \rightarrow \neg (\text{İBx} \wedge \text{Bx}))$$

$$6) (\text{Hf(a)} \wedge \text{Yf(a)}) \wedge (\text{Hg(a)} \wedge \text{Yg(a)})$$

$$\forall x [(\text{Hf(x)} \wedge \text{Yf(x)}) \wedge (\text{Hg(x)} \wedge \text{Yg(x)}) \rightarrow \neg \text{Ax}]$$

$$8) \text{Ö} \neg \text{Ba} \leftrightarrow \text{Ö} [(\neg \text{Ra} \wedge \neg \text{Sa}) \wedge \neg \text{Ta}]$$

biçiminde olacaktır.

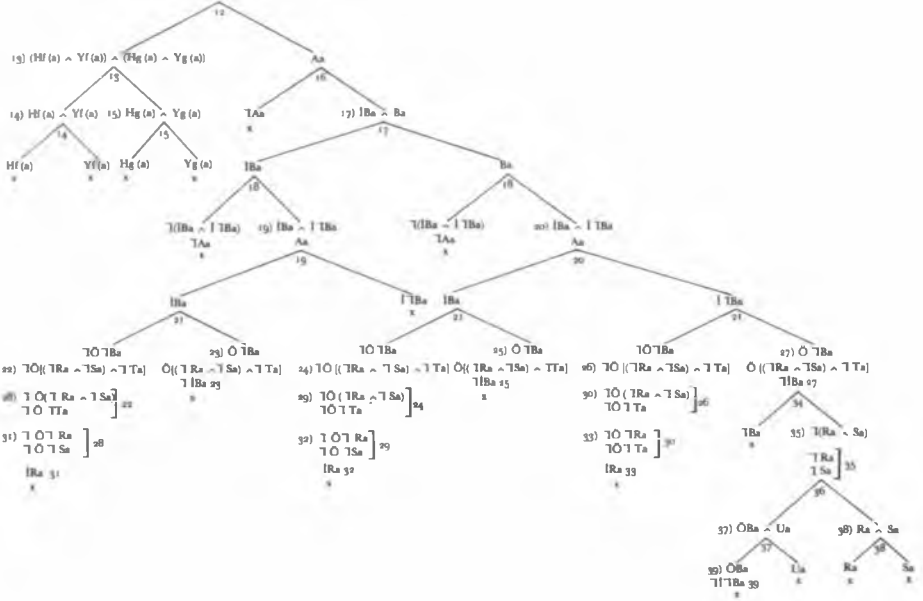
Şimdi bu çıkarım kalıbının geçerliliğini kanıtlayalım.

b) Çıkarımın Geçerliliğinin Kanıtlanması

Biz, daha önce belirttiğimiz gibi, çıkarım kalıbının geçerliliğinin kanıtlanmasını kısa yoldan yapacak, bunun için de öncüllerin değillemeleri ile sonucu alt alta yazıp birlikte indirgeyici çizelgesini kuracağız.

Kanıtlanma:

- 1) $\neg O(Ra \wedge Sa)$
TUa
- 34) $\neg(\neg Ba \rightarrow Ra \wedge Sa)$
- 4) $\neg x(Bx \wedge Ux \rightarrow Kx)$
- 5) $\neg x(OBx \wedge Ux \rightarrow \neg(Rx \wedge Sx))$
- 6) $\neg x(Bx \wedge \neg \neg Bx \rightarrow Ax)$
- 7) $\neg x(\neg Ax \rightarrow \neg(Bx \wedge Bx))$
- 9) $\neg(Hf(a) \wedge Yf(a)) \wedge (Hg(a) \wedge Yg(a))$
- 8) $\neg x[(Hf(x) \wedge Yf(x)) \wedge (Hg(x) \wedge Yg(x)) \rightarrow \neg Ax]$
- 21) $O\bar{I}Ba \rightarrow O[(\neg Ra \wedge \neg Sa) \wedge \neg Ta]$
- 2) $O\bar{O}Ra$ 1
- 3) $O\bar{O}Sa$ 1
- 1) $\neg Ra$ 2
- 1) $\neg Sa$ 3
- $\neg(Ba \wedge Ua \rightarrow Ka)$ 4
- 36) $\neg(OBa \wedge Ua \rightarrow \neg(Ra \wedge Sa))$ 5
- 18) $\neg(I\bar{B}a \wedge \neg I\bar{B}a \leftrightarrow Aa)$ 6
- 16) $\neg(\neg Ia \rightarrow \neg(I\bar{B}a \wedge Ba))$ 7
- 12) $\neg[(Hf(a) \wedge Yf(a)) \wedge (Hg(a) \wedge Yg(a)) \rightarrow \neg Aa]$ 8
- 10) $\neg(Hf(a) \wedge Yf(a))$ 9
- 11) $\neg(Hg(a) \wedge Yg(a))$ 9

Açıklama: 1. adımda $\neg \text{Ö} (\text{Ra} \wedge \text{Sa})$ önermesinin doğruluğu, ödev önermesinin değillemesinin indirgeme kuralına göre, $\neg \text{ÖRa}$ önermesinin veya $\neg \text{ÖSa}$ önermesinin doğruluğuna; 2. adımda $\neg \text{ÖRa}$ önermesinin doğruluğu, eşdeğerlik kuralı gereğince $\neg \text{TRa}$ önermesinin doğruluğuna; 3. adımda da $\neg \text{ÖSa}$ önermesinin doğruluğu, aynı kural uyarınca $\neg \text{TSa}$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Sonra tümel önermenin değillemesinin indirgeme kuralına göre 4. adımda $\neg \forall x (\text{Bx} \wedge \text{Ux} \rightarrow \text{Kx})$ önermesinin doğruluğu $\neg (\text{Ba} \wedge \text{Ua} \rightarrow \text{Ka})$ özellemesinin doğruluğuna; 5. adımda $\neg \forall x (\neg \text{ÖBx} \wedge \text{Ux} \rightarrow \neg (\text{Rx} \wedge \text{Sx}))$ önermesinin doğruluğu $\neg (\neg \text{ÖBa} \wedge \text{Ua} \rightarrow \neg (\text{Ra} \wedge \text{Sa}))$ özellemesinin doğruluğuna; 6. adımda $\neg \forall x (\neg \text{İBx} \wedge \neg \text{İTBx} \leftrightarrow \text{Ax})$ önermesinin doğruluğu $\neg (\neg \text{İBa} \wedge \neg \text{İTBa} \leftrightarrow \text{Aa})$ özellemesinin doğruluğuna; 7. adımda $\neg \forall x (\neg \text{TAx} \rightarrow \neg \text{TBx})$ önermesinin doğruluğu $\neg (\neg \text{TAa} \rightarrow \neg \text{TBa})$ özellemesinin doğruluğuna; 8. adımda da $\neg \forall x [(\text{Hf}(x) \wedge \text{Yf}(x)) \wedge \text{Hg}(x) \wedge \text{Yg}(x) \rightarrow \neg \text{TAx}]$ önermesinin doğruluğu $\neg [(\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a)) \wedge (\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a)) \rightarrow \neg \text{TAa}]$ özellemesinin doğruluğuna indirgenir. Çatala gitmeyen önermelere öncelik tanınarak, tümel evetlemenin değillemesinin indirgeme kuralı gereği 9. adımda $\neg [(\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a)) \wedge (\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a))]$ önermesinin doğruluğu $\neg (\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a))$ önermesinin veya $\neg (\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a))$ önermesinin doğruluğuna; 10. adımda $\neg (\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a))$ önermesinin doğruluğu $\neg \text{Hf}(a)$ önermesinin veya $\neg \text{Yf}(a)$ önermesinin doğruluğuna; 11. adımda da $\neg (\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a))$ önermesinin doğruluğu $\neg \text{Hg}(a)$ önermesinin veya $\neg \text{Yg}(a)$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Bundan sonra çatala giden önermeler arasında bir seçi yapılarak, 12. adımda $\neg [(\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a)) \wedge (\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a)) \rightarrow \neg \text{TAa}]$ önermesinin doğruluğu, koşullunun değillemesinin indirgeme kuralına göre $(\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a)) \wedge (\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a))$ önermesinin ve Aa önermesinin doğruluğuna indirgenir. Sol yoldaki önermenin doğruluğu tümel evetlemenin indirgeme kuralı uyarınca, 13. adımda $(\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a)) \wedge (\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a))$ önermesinin doğruluğu $\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a)$ önermesinin ve $\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a)$ önermesinin doğruluğuna; 14. adımda $\text{Hf}(a) \wedge \text{Yf}(a)$ önermesinin doğruluğu $\text{Hf}(a)$ ve $\text{Yf}(a)$ önermesinin doğruluğuna; 15. adımda da $\text{Hg}(a) \wedge \text{Yg}(a)$ önermesinin doğruluğu $\text{Hg}(a)$ önermesinin ve $\text{Yg}(a)$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Soldaki tüm yollar, soldan sağa doğru sırası ile $\neg \text{Hf}(a)$ ve $\text{Hf}(a)$, $\neg \text{Yf}(a)$ ve $\text{Yf}(a)$, $\neg \text{Hg}(a)$ ve $\text{Hg}(a)$, $\neg \text{Yg}(a)$ ve $\text{Yg}(a)$ çelişik önermeleri ile kapandığından indirgeme işlemi sağdaki yolda sürdürülür. 16. adımda $\neg (\neg \text{TAa} \rightarrow \neg (\neg \text{İBa} \wedge \text{Ba}))$ önermesinin doğruluğu, koşullunun değillemesinin indirgeme kuralına göre $\neg \text{TAa}$ önermesinin ve $\neg \text{İBa} \wedge \text{Ba}$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Bu çatalda da soldaki

yol Aa ve $\neg Aa$ çelişik önermeleri ile kapanır. 17. adımda $\dot{I}Ba \wedge Ba$ önermesinin doğruluğu, tümel evetlemenin indirgeme kuralı uyarınca $\dot{I}Ba$ önermesinin ve Ba önermesinin doğruluğuna indirgenir. Kapanan yol olmadığından indirgeme işlemi her iki yolda da sürdürülür. 18. adımda $\neg(\dot{I}Ba \wedge \dot{I}\neg Ba \leftrightarrow Aa)$ önermesinin doğruluğu, karşılıklı koşullunun de-ğillemesinin indirgeme kuralı gereğince $\neg(\dot{I}Ba \wedge \dot{I}\neg Ba)$ önermesinin veya $\neg Aa$ önermesinin ve $\dot{I}Ba \wedge \dot{I}\neg Ba$ önermesinin veya Aa önermesinin doğruluğuna indirgenir. Her iki çatalda da soldaki yollar Aa ve $\neg Aa$ çelişik önermeleri ile kapandığından indirgeme işlemi sağdaki yollarda sürdürülür. 19. ve 20. adımlarda $\dot{I}Ba \wedge \dot{I}\neg Ba$ önermesinin doğruluğu, tümel evetlemenin indirgeme kuralına göre $\dot{I}Ba$ önermesinin ve $\dot{I}\neg Ba$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Sol çatalın sağdaki yolu $\dot{I}\neg Ba$ ve $\dot{I}Ba$ önermeleri ile kapanır. Daha önce de belirtildiği gibi, $\dot{I}Ba$ ve $\dot{I}\neg Ba$ önermeleri çelişik önermeler değildir. Ama bunların ikisinden biri doğru olduğundan bunların geçtiği yol da kapalı yoldur. İndirgeme işlemi açık olan üç yolda sürdürülür. 21. adımda $\dot{O}\neg Ba \leftrightarrow \dot{O}[(\neg Ra \wedge \neg Sa) \wedge \neg Ta]$ önermesinin doğruluğu, tekil evetlemenin indirgeme kuralı gereğince $\neg \dot{O}\neg Ba$ önermesinin veya $\neg \dot{O}[(\neg Ra \wedge \neg Sa) \wedge \neg Ta]$ önermesinin ve $\dot{O}\neg Ba$ önermesinin veya $\dot{O}[(\neg Ra \wedge \neg Sa) \wedge \neg Ta]$ önermesinin doğruluğuna; 22., 24. ve 26. adımlarda $\neg \dot{O}[(\neg Ra \wedge \neg Sa) \wedge \neg Ta]$ önermesinin doğruluğu, ödev önermesinin de-ğillemesinin indirgeme kuralına göre $\dot{O}(\neg Ra \wedge \neg Sa)$ önermesinin veya $\dot{O}\neg Ta$ önermesinin doğruluğuna; 23., 25. ve 27. adımlarda $\dot{O}\neg Ba$ önermesinin doğruluğu eşdeğerlik kuralı uyarınca $\neg \dot{I}Ba$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Sol çatalın sağdaki yolu ile orta çatalın sağdaki yolu $\dot{I}Ba$ ve $\neg \dot{I}Ba$ çelişik önermeleri ile kapanır. Öteki yollar açık kalır. İndirgeme işlemi açık yollarda sürdürülür. 28., 29. ve 30. adımlarda $\neg \dot{O}(\neg Ra \wedge \neg Sa)$ önermesinin doğruluğu, ödev önermesinin de-ğillemesinin indirgeme kuralı gereğince $\neg \dot{O}\neg Ra$ önermesinin veya $\neg \dot{O}\neg Sa$ önermesinin doğruluğuna; 31., 32. ve 33. adımlarda $\neg \dot{O}\neg Ra$ önermesinin doğruluğu, eşdeğerlik kuralına göre $\dot{I}Ra$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. En sağdaki yol açık kalır. Öteki yollar $\dot{I}\neg Ra$ ve $\dot{I}Ra$ önermeleri ile kapanır. 34. adımda $\neg(\neg Ba \rightarrow Ra \wedge Sa)$ önermesinin doğruluğu, koşullunun de-ğillemesinin indirgeme kuralı uyarınca $\neg Ba$ önermesinin ve $\neg(Ra \wedge Sa)$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Soldaki yol Ba ve $\neg Ba$ çelişik önermeleri ile kapandığından işlem sağdaki yolda sürdürülür. 35. adımda $\neg(Ra \wedge Sa)$ önermesinin doğruluğu, tümel evetlemenin de-ğillemesinin indirgeme kuralı gereğince $\neg Ra$ önermesinin veya $\neg Sa$ önermesinin doğruluğuna; 36. adımda $\neg(\dot{O}Ba \wedge Ua \rightarrow \neg(Ra \wedge Sa))$ önermesinin doğruluğu, koşullunun de-

ğilmesinin indirgeme kuralına göre $\text{ÖBa} \wedge \text{Ua}$ önermesinin ve $\text{Ra} \wedge \text{Sa}$ önermesinin doğruluğuna; 37. adımda $\text{ÖBa} \wedge \text{Ua}$ önermesinin doğruluğu, tümel evetlemenin indirgeme kuralı uyarınca ÖBa önermesinin ve Ua önermesinin doğruluğuna; 38. adımda $\text{Ra} \wedge \text{Sa}$ önermesinin doğruluğu, yine aynı kural gereğince Ra önermesinin ve Sa önermesinin doğruluğuna indirgenir. Soldaki yol açık kalır. Öteki yollar soldan sağa doğru sırası ile $\neg \text{Ua}$ ve Ua , $\neg \text{Ra}$ ve Ra , $\neg \text{Sa}$ ve Sa çelişik önermeleri ile kapanır. 39. adımda da ÖBa önermesinin doğruluğu, eşdeğerlik kuralına göre $\neg \neg \text{Ba}$ önermesinin doğruluğuna indirgenir. Bu yol da $\neg \neg \text{Ba}$ ve $\neg \neg \text{Ba}$ çelişik önermeleri ile kapanır.

Çizelgedeki tüm yollar kapalı olduğundan çıkarım kalıbı, dolayısıyla çıkarım geçerlidir.

Sonuç: Çıkarım geçerli olduğu için yeni bir Türk devleti kurma kararının dayandığı mantık, sağlam bir mantıktır.

Değerlendirme

Şimdi de çıkarımı, a) yapı b) dil c) ilişkin olduğu mantık yönünden ele alacak, her bakımdan bir değerlendirmesini yapacağız.

a) Yapı: Çıkarım kalıbına bakılırsa, çıkarımın oldukça karmaşık bir yapıda olduğu görülür. Dokuz öncülü vardır. Bunlardan bazıları numaralı, bazıları numaralıdır.

Numaralı öncüller dile getirilmiş öncüllerdir. Böyle karmaşık çıkarımlarda gerekli öncüller yanında gereksiz öncüller de ortaya çıkabilir. O zaman çıkarımın yapısı büsbütün karmaşık bir biçim alır. Öncüllerden hangilerinin gerekli, hangilerinin gereksiz olduğu ise ancak çıkarımın geçerliliğinin kanıtlanması sırasında anlaşılır.

Hiç kuşkusuz, geçerli bir çıkarımda gerekli öncüllerden biri atılırsa çıkarım geçersiz olur, oysa gereksiz öncüllerden tümü atılırsa çıkarım geçersiz olmaz.

Bu çıkarımda ise, indirgeyici çizelgeden anlaşılacağı gibi, dile getirilmiş öncüllerden yalnızca biri gerekli değildir. Ancak o da yararlıdır. Gizli öncüllerden birinin açığa çıkarılmasında ondan da yararlanılmıştır. Bu da gösteriyor ki dile getirilmiş öncüller büyük bir titizlikle seçilmiştir.

Numarasız öncüller ise, dile getirilmemiş gizli öncüllerdir. Anımsanacağı gibi, bunlar sırası ile 'Türk ulusu bir ulustur', 'Bağımlı olmayı ödev bilen hiçbir ulus, onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşayamaz' ve 'Onuru

ve yeteneği çok yüksek ve büyük olan hiçbir ulus, aşağılık duruma düşmez' önermeleridir. Kolayca açığa çıkarılabilen bu önermeleri dile getirmek, eskilerin deyimi ile "malumu ilâm etmek" olurdu. Bundan kaçınılmakla çıkarım üçte bir oranında kısaltılmış, böylece sonuca kestirme bir yoldan varılmıştır.

Görülüyor ki Atatürk çıkarımda en kısa yolu izlemiştir.

b) Çıkarımın Dili: Çıkarımda çok etkileyici bir dil kullanılmış, sözcüklerin bilgisel anlamları yanında duygusal anlamlarına da özen gösterilmiştir. Üstelik yalnızca duygusal anlamı olan 'Böyle bir ulus, tut-sak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir' tümcesi sonuncu öncül olarak alınmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu tümce görünüşte bir öncüdür, gerçekte dilek tümcesi olup, belli bir doğruluk değeri taşımadığından önerme değildir. Bu tümceye yalnızca etkileyici gücünden yararlanmak için çıkarımda öncüllerin sonunda yer verilmiştir.

Bilindiği gibi, öncülleri tutarlı olan geçerli bir çıkarımda sonucun doğruluğu öncüllerin doğruluğuna bağlıdır. Öncüllerin doğruluğunun kanıtlanması ise oldukça güç ve uzun bir iştir. Bu yüzden kılışal (pratik) amaçla yapılan çıkarımlarda öncüllerin doğruluğunu kanıtlamak yerine, öncüllerin doğruluğuna inandırmak yoluna gidilebilir. Atatürk işte bu yola gitmiş, sonuncu öncül olarak etkileyici gücü çok yüksek olan bir tümceyi almak suretiyle dille etkileme sanatının eşsiz bir örneğini vermiştir.

Öte yandan çıkarımda, eşanlamlı olan deyimlerin ince anlam farklarının⁷ belirtilmesine de özen gösterilmiştir. Özellikle 'yabancı bir devletin güdümüne girmeyi kabul etmek' ve 'isteyerek başlarına yabancı bir yönetici getirmek' deyimlerinde bu görülebilir. Son çözümlemede ikisi de 'bağımlı olmak' deyimi ile eşanlamlıdır. Ancak aralarında ince bir anlam farkı vardır. Çıkarımın geçerli olması da bu anlam farkına bağlıdır. Yapıtundan yararlanmakla kalmayıp bazı tümcelerini de olduğu gibi aldığımız değerli bir bilim adamımızca yapılan Türkçeleştirmede sözü edilen anlam farkı göz ardı edildiği için başlangıçta bu yapıta dayalı olan çalışmamız çıkmaza girmiş, ancak ana kaynağa başvurduktan sonra başarıya ulaşmıştır. Görüldüğü gibi, bilim adamlarınca göz ardı edilebilen ince anlam farkları bile çıkarımda açıkça belirtilmiştir.

Bu da Atatürk'ün engin dil bilgisinin bir göstergesi sayılabilir.

⁷ Doğan Aksan, *Anlam Bilimi ve Türk Anlam Bilimi*, Ankara 1971, s. 72.

c) Çıkarımın Yapıldığı Mantık: “Ödev” ve “izin” kavramları ödev mantığının kavramlarıdır. Ödev mantığı, önermeler mantığını, niceleme mantığını ve dolayısıyla geleneksel mantığı içine alan geniş kapsamlı bir mantıktır. Daha yeni, 1940’larda araştırılmaya başlanmıştır.⁸ Çıkarım işte bu mantıkta yapılmıştır.* İndirgeyici çizelgeden de anlaşılacağı gibi, ödev mantığında çıkarım yapabilmek için önermeler mantığının, niceleme mantığının ve ödev mantığının kurallarını çok iyi bilmek gerekir.

Böylesine geniş kapsamlı bir mantıkta, üstelik kurulmasından çok önce, yapılan bu karmaşık çıkarım, Atatürk’ün dehasının mantık yönünü ortaya koymaktadır. Atatürk, dehasının bu yönü ile kurtuluşla ilgili kararların dayandıkları mantıkların çürüklüğünü gösterdikten sonra yeni bir Türk devleti kurma kararını sağlam bir mantığa dayandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Atatürk, Kemal, *Nutuk*, cilt 1, İstanbul 1960.
- Atatürk, Gazi M. Kemal, *Nutuk*, baskıya hazırlayanlar: Birol Emil, Melin Haser, Mehmet Ali Aydın, Kültür Bakanlığı yayınları.
- Atatürk, Gazi M. Kemal, *Söylev*, basıma hazırlayan: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, 9. bası, İstanbul 1981.
- Akarsu, Bedia, *Ahlâk Öğreteleri II, Immanuel Kant’ın Ahlâk Felsefesi (Ödev Ahlâkı)*, İstanbul 1979.
- Aksan, Doğan, *Anlam Bilimi ve Türk Anlam Bilimi*, Ankara 1971.
- Batuhan, H. — Grünberg, T., *Modern Mantık*, Ankara 1970.
- Çüçen, D. Murat, “İndirgeyici Çizelge”, *Türkiye 1. Felsefe-Mantık-Bilim Tarihi Sempozyumu Bildirisi*, 1986.
- Grünberg, Teo, *Epistemik Mantık Üzerine Bir Araştırma*, Ankara 1971.
- Grünberg, T. — Onart, A., *Mantık Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1976.
- Kamlah, W. — Lorenzen, P., *Logische Propaedeutik*, Mannheim 1973.
- Lorenzen, P. — Schwemmer, O., *Konstruktive Logik, Ethik und wissenschaftstheori*, Mannheim 1975.
- Öner, Necati, *Klasik Mantık*, Ankara 1970.
- Von Kutschera, F., *Einführung in die intensionale Semantik*, Berlin-New York 1976.

⁸ Kamlah, W. — Lorenzen, P., *Logische Propaedeutik*, Mannheim 1973, s. 225.

* Gerçekte çıkarım kipler mantığını da içine alan daha geniş kapsamlı bir mantıkta yapılmıştır. Ancak biz kanıtlamayı büsbütün içinden çıkılmaz bir biçime sokmamak için burada kipler mantığına yer vermedik.

